

Konsten som verkstad

Ateljén är den naturliga arbetsplatsen för en konstnär. Av hävd och tradition ska konstnären sitta i sin ensamhet och skapa unika och originella verk. Det finns en mångbesjungen romantik kring ateljén som kan jämföras med vetenskapsmannens och uppfinnarens laboratorium, någonting hemlighetsfullt och nästan obskyrt där endast få har tillträde och först efter noggrant godkännande av konstnären. Författaren Honoré de Balzac skrev 1832 sin novell "Det okända mästerverket". För en nyfiken student låter den gamle konstnären till sist glänta på förlåten till sitt innersta skrymsle i ateljén, där han har en målning som han arbetat på i många år och som han aldrig visat för någon just därför att den är hans livs största uppgift och experiment. Synen av målningen blir en chock för studenten och det hela får också ödesdigra konsekvenser för den gamle mästaren. Det är alltid varit förenat med stor risk att släppa in folk i ateljén, till kanske ofärdiga arbeten som än så länge inte klarar av andra ögon än konstnären. Konstverkets innersta väsen har betraktats som ett ömtåligt och sårbart smycke vilken måste hanteras med yttersta varsamhet. En gåta och gåva som, om den blir skärskådad och utslängd i ett alltför tidigt och brutalt ljus, kan förlora sin själ och omöjliggöra ett fritt och självständigt fullbordande. Skapandets villkor är en sak enbart mellan konstnären och verket. Ateljén är min borg och mitt bönerum. Detta är fortfarande traditionen, detta är fortfarande den romantiska bilden av konsten.

I vår tid har konsten på olika sätt avdramatiserats. Skillnaden mellan konsten som idé, som process och som färdigt verk har minskat i betydelse och konstnären tänjer ut sin arbetsområde till att också omfatta det offentliga rummet. Konsten blir till projekt och undersökningar av verkligheten, där det inte ligger i främsta rummet att producera enskilda unika verk till försäljning på närmaste galleri utan snarare att skapa konstnärliga diskussionsforum. Detta är den nya och samtida sidan av konsten, men man kan ju alltid ställa sig frågan om kejsaren verkligen har så nya kläder. Hur som helst har den konstnärliga plattformen blivit utvidgad, och det romantiska perspektivet (som alltid följer konsten) har kompletterats med ett mera realistiskt och vardagsnära. Till det hör bland annat de kollektiva konstnärsverkstäder som började byggas upp redan under 70-talet. I Västernorrland finns två sådana etablerade verkstäder, strategiskt utplacerade i Örnsköldsvik och Härnösand och som samlar konstnärer från vardera den norra och södra delen av länet. Det finns även en kollektivverkstad i Sundsvall, vid ateljeföreningen i Sidsjön, men den har än så länge en mera öppen och amatörinriktad verksamhet. Syftet med en kollektivverkstad är att skapa förutsättning för enskilda konstnärer att kunna utnyttja material och maskiner, som vore omöjligt, både praktiskt och ekonomiskt, att införskaffa i sin egen arbetslokal. Det kan till exempel handla om tryckpressar för grafik och arbetsbord för screentryck, om utrustning för textiltryck i stort format, om datorutrustning och ett utvecklat fotolab, om brännugn för emaljmåleri, om men framförallt möjligheten att tillfälligt arbeta i en större och flexibel arbetslokal.

Kollektivverkstaden blir ett utomordentligt komplement till den egna ateljén. Sedan några år finns en riksomfattande sammanslutning av KKV-verkstäder (KKV-riks) som har till uppgift att stärka möjligheterna för konstnärer till arbete i gemensamma forum, och till ökat samhälligt stöd för konstnärliga uppdrag. Varje år kan också KKV-verkstäder söka utrustningsbidrag från Statens Kulturråd.

ÖRNSKÖLDSVIKS KOLLEKTIVA KONSTNÄRSVERKSTAD(ÖKKV)

I mitten av 70-talet tog konstnärerna Bertil Ågren och Fredrik Kassman initiativet till en emaljverkstad i Domsjö. Den kompletterades snart med en grafikavdelning och bildade därmed grunden för en kollektivverkstad i Örnsköldsvik. Verkstaden drivs som en ideell förening och är öppen för yrkesverksamma konstnärer. 1995 flyttade verkstan in till Kulturfabriken, beläget centralt i stan vid inre hamnen. Man fick större och mera ändamålsenliga lokaler, samt omedelbar närhet till kommunikationer - busstationen och E4 ligger granne med Kulturfabriken, och om några år kommer Botniabanans resecentrum att hamna strax utanför dörren! Verkstans inriktning bygger också mycket på blandningen av konstnärer som kommer utifrån och mera lokalt förankrade konstnärer. Dragplåsten är bl.a. emaljverkstaden (den enda norr om Gävle) och det årliga grafikstipendiet som är öppen för alla konstnärer i Sverige.

Även den unika och omfattande boktrycksavdelningen, med ett stort sortiment av äldre stiltyper i bly och trä. Med 4 olika tryckpressar för boktryck/högtryck från litet till stort format har verkstan mycket bra förutsättningar.

I grafikverkstaden för övrigt finns avdelningar för koppartryck, screentryck och textiltryck. En fotoavdelning omfattar stor reprokamera samt förstoringsapparater för färg och svartvitt. Emaljverkstaden har stor lokalyta med en ugn som kan ta upp till 1 m² emaljplåtar. Dessutom finns en stor projektateljé och en studio på andra våningsplanet, för kurser, monumentala arbeten, trä- och metall, skulptur, tillfälliga ateljéer m.m. Till verkstan hör också gästlägenhet med två sovrum och gemensamt kök. ÖKKV (som är medlem i KKV-riks) har runt 50 medlemmar, varav ett 20-tal finns spridda över landet. För att bli medlem måste man vara aktiv konstnär eller ha någon grundkunskap i konstnärliga tekniker.

I Kulturfabriken finns dessutom inrymd en bildskola för barn och ungdom. Förutsättningarna för en varierad och utvecklingsbar konstverkstad kan knappast vara bättre. Årligen genomförs ett par, tre större fortbildningskurser för konstnärer i olika tekniker. Just nu, hösten 2002, har Kulturfabriken i övrigt stått tom sedan kommunen avvecklat bl.a. Gösta Wernermuseet, vilket skapat många förslag och idéer kring huset. Ett initiativ som verkstan genomförde den 30 november var "Nattskift", en succéartad multikulturell happening med konst, teater, musik och poesi, för att markera vilka möjligheter som Kulturfabriken i sin helhet skulle kunna erbjuda.

KOLLEKTIVA KONSTNÄRSVERKSTAN I HÄRNÖSAND

Konstnärsverkstan bildades 1979 som förening. 1982 flyttade man in i de nuvarande lokalerna i den gamla kommunala tvättstugan på Kastellgatan. Lokalerna hyrs ut av Härnösands kommun. Genom bidrag från statliga Konstnärsnämnden, Statens Kulturråd och kommunen har KKV haft möjlighet att bygga upp en väl fungerande verkstad. Den har blivit en viktig kontaktpunkt för konstnärer och konsthantverkare. Ett flertal yrkesinriktade kurser har anordnats och planer för nya kurser sker kontinuerligt. Nu i höstas hade man till exempel en mycket uppskattad kurs i "kreativa arbetsformer". I Härnösand har man en anställd föreståndare som också är konstnär. Målaren och grafikern Bernt Kumlin hade uppdraget i flera år, och sedan han gick i pension i våras har först Kerstin Lindström och därpå Annabell Östlund tagit vid. Föreståndaren kan hjälpa medlemmarna med utrustningen och sköta verkstan administrativt.

Den textila avdelningen är kanske KKV Härnösands kärna. Här har en lång rad offentliga uppdrag med textil genomförts. Man har tre stora tryckbord, plus två stora tvättmaskiner, en centrifug och en varmmangel. En ångfixeringsapparat rymmer tyger på ca 5,5 x 1,6 m. Verkstan har vidare en serigrafiaavdelning med tryckbord och torkställningar, och verksamheten är i första hand anpassad för vattenbaserade färger. En komplett utrustning

för svartvitt fotoarbete finns i mörkrummet en trappa ner. Grafikavdelningen med en koppartryckspress ger möjlighet att jobba med tornål, etsning, akvatint m.m. Man har också en ny avdelning för papperstillverkning, med en 40 liters "holländare" och stora kar för massa och papperspress. En närmare 8 meters monumentalvägg skapar utrymme för större arbeten, visningar och fotografering. Även tillgång till reprojamera. Från och med 2002 har verkstan en digital avdelning för bildframställning, som fortlöpande kommer att byggas upp. För de som arbetar på verkstan finns tillgång till kök där man kan laga egen mat. KKV Härnösand har cirka 55 medlemmar. Medlem i KKV-riks. Verkstan ligger längst upp i änden av Kastellgatan, strax intill Högslättens idrottsplats.

SUNDSVALLS KOLLEKTIVVERKSTAD

Verkstan i Sundsvall har drygt 30 år på nacken och finns numera belägen i gamla sjukhuset på Sidsjöområdet. Verksamheten har en öppen inriktning där alla, såväl amatörer som professionella, kan delta i arbete och olika kurser. I huset finns förutom speciella rum för grafik, modellmålning, keramik och foto, även Sidsjö Ateljéförening med 14 rum för sammanlagt ett 20-tal konstnärligt verksamma, där vissa delar rum med varandra. Verksamheten drivs i programform, där studiecirkel, öppna kvällar och tillfälliga helgkurser dominerar. Kan nämnas kurser i fri målning, kroki, modellmålning, grafik, keramik och skulptur. Bland kursledarna märks Lars Gustafsson (grafik), Ola Granath, Lars A Persson, Birte Wesselhöft (måleri) samt Caroline Ring (skulptur). Föreningen, som drivs i ideell regi, omfattar nästan 200 medlemmar där cirka hälften är mera aktivt verksamma.

Text Jan K Persson

Adress: ÖKKV, Kulturfabriken,
Järnvägsgatan 10,
891 31 Örnsköldsvik.
Tel: 0660-840 09 (kontor), -840 08 (gästbostad).
E-post: okkv@telia.com
Kontaktpersoner:
Ordf. Jan K Persson 0611-226 11,
Annikka och Mikael Arvidsson 0613-241 23.

Adress: Kollektiva Konstnärsvrkstan,
Kastellgatan 58, 871 33 Härnösand.
Tel: 0611-236 33. E-post: kkv.harnosand@swipnet.se
Kontaktperson: Föreståndare 0611-236 33

Adress: Sundsvalls Kollektivverkstad,
Paviljongvägen 11, 852 40 Sundsvall.
Tel: 060-6116 81.
Kontaktperson:
Ordf. Lena Backman 060-15 11 84.